

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 6 Issue 1, p. 203-207, January 2014

Tanıtılan Kitap: Rudi Paul Lindner¹, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Çeviren: Müfit Güray, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, 235 s.

Orijinal adı: Rudi Paul Lindner, *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*, Resarch Institute for Inner Asian Studies, Bloomington, 1983.

Tanıtıcı: Yakup Yılmaz - Araştırma Görevlisi - *Ondokuz Mayıs Üniversitesi-Samsun*

Osmanlı Devleti ve üzerinde bulunan konar-göçer veya göçebe² diye tabir edilen aşiret ve cemaatlerin ilişkileri, problemleri ve daha birçok unsur zaman zaman ele alınmaktadır. Aşiret ve cemaatlerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşundaki etkileri, Rumeli'nin fethi sırasındaki işlevleri ve iskânları, daha sonraları ortaya çıkacak yerleşik halk ve devlet ile meydana gelebilecek sorunlar silsilesi devletin onlar hakkındaki politika ve düşüncesinin günden güne (genelde olumsuz bir şekilde) değişmesine neden olmuştur.

Özellikle Osmanlı Devletinin kuruluş sürecini takip eden dönemlerdeki devlet ve göçebe unsurların ilişkisini anlatan bu kitap toplam dört bölümden teşekkül olmuştur. Eserde Osman'ın Çadırı, Osmanlı Hanedanı, Osmanlı Kanunları ve Göçebe Geleneği, Axylon'un At Çekenleri ve Sonuç bölümleri yer almaktadır. Ayrıntılı ve güzel bir önsözün hazırlandığı çalışmada yazar nasıl bir yöntem uyguladığını nedenleriyle belirtmiştir. Ayrıca göçebelerin Osmanlı siyasetinde zamanla nasıl gözden düşeceğinin ipuçları da verilmektedir.

Kitabın birinci bölümünde yazar, on üç ve on dördüncü yüzyıllar arasında Osmanlı Devleti'nin göçebe unsurlar üzerine dayanan oluşumunun yerleşik bir sisteme nasıl geçtiğini anlatmaktadır. Devleti kuran aşiret unsurunun göçebe yetenekleri ile meydana gelen bir

JHS

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

¹ Rudi Paul Lindner'in basılan kitabının orijinal halinde yer alan özgeçmiş 1983 yılındaki durumunu anlatmaktadır. Oraya göre kitap yayımlandığı zamanlar Michigan Üniversitesi'nde Ortaçağ Tarihçisi olarak görev yapmaktaydı. Lisans eğitimini Wisconsin Üniversitesinde, anlattığımız kitabının temellerini attığı tezini ve doktorasını da California Üniversitesinde yapmıştır. Lindner Bizans, Türk ve Orta Asya tarihiyle ilgili olup bu çalışma en önemli eserlerinden birisidir. Bunun yanında "Osmanlı Tarih Öncesi" adlı bir kitabı da Türkçeye çevrilmiştir.

² Konar-göçer ve göçebe kavramları özellikle yerli tarihçilerin üzerinde önemle izah yaptıkları bir konudur. Zira göçebelik ve konar-göçerlik kavramları benzerlik ortaya koysa da farklılıklar içermektedir. Faruk Sümer, Cengiz Orhonlu, İbrahim Kafesoğlu, Cevdet Türkay, Mehmet Eröz, Yusuf Halaçoğlu, Orhan Sakin ve M. Tayyip Gökbilgin gibi tarihçi ve sosyologların görüşleri Türkiye'de yabancıların nomad dediği göçebe unsurun aslında konar-göçer olduğu, diğer kavramın onların yaşam şekillerini tam olarak izah edemediğini anlatmaktadırlar. Zaten Osmanlı belgelerinde de Yörükler için konar-göçer reayadandılar, karada ikametleri yoktur denmektedir. Bir de bu Yörüklerin kışlamak için gittikleri seylliklerinde tarım da yaptıklarını anlatmaktadırlar. Bu nedenlerden ötürü göçebe kavramı yerine konar-göçer kavramını kullanılması daha uygun düşmektedir. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren yay. 1987, İstanbul, s.13; Ayrıca bkz. Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, Cilt 1, Togan Yay. İstanbul, 2011.

devletin nasıl bir oluşuma dönüşeceği betimlenmiştir. Bölümün teması bir dönüşümün hikâyesidir. Kırsal bir hayattan bir tarım toplumuna geçişin unsurları izah edilmektedir.

Yazar, Osman Bey'den başlayan bazı göçebe unsurların uzun süre devam ettiğini fakat var olan bu imgelemlerin zamanla Osmanlı karakterinden çıkarıldığını buna rağmen Bursa taraflarında hala koyunların otlatıldığını ama İstanbul'un bu fotoğraftan çok uzak bir görüntü sergilediğini söylemektedir.

Osmanlı'nın kuruluşundan sonraki dönemlerde onun büyümesini sağlayacak olan savaşın nedenleri eser içerisinde tartışılmaktadır. Yazar örnek olarak verdiği Paul Wittek'in Osmanlıların savaş ve genişleme politikasını "Kutsal Savaş" imgelemine bağladığını lakin devletin Osman Bey ve Orhan Bey döneminde Bizanslılarla ne kadar savaştıysa Müslüman unsurlar ile de o kadar savaştığını hatta onlardan daha fazla toprak elde ettiğini anlatmaktadır. Bunun yanında oluşan gazaların nedenini kutsal savaş olmadığını ima ederek Osmanlıların fethettikleri yerlerdeki Hristiyanları da Müslümanlaştırmaya çalışmadıklarını izah etmektedir.

Osmanlıların gaza politikası Lindner tarafından sorgulanmakta ve bunu savunan Wittek eleştirilmektedir. Ona göre Bizans kaynaklarında gaza ve gazi gibi kavramları yoktur. Yine Osmanlı Beylerine verilen Gazi unvanlarının eski belgelerde olup olmadığı da soru işaretidir. Onların Osman ve Orhan Gazi olarak anlatıldıkları belgeler 16. yüzyıla aittir. Bu tarz örneklemelerle yazar "Kutsal Savaş"ın erken dönem Osmanlı politikasında çok yeri olmadığını genellikle birleşmeye dönük bir siyaset izlediklerini anlatmaktadır.

Lindner kutsal savaşın erken dönem Osmanlısında önemli olmadığını vurgularken aşiret imgeleminin de bir unsur olmadığını izah etmeye çalışmaktadır. Osmanlıların kendilerini bir aşiret ve bir boy içerisinde göstermeleri ve bir aşiret devleti oldukları fikrini pek hoş karşılamaz. Ona göre Osmanlıların içerisinde buldukları aşiret yapısının Kayı Boyuna kesin olarak bağlı olup olmayacağını bilinemeyeceğini izah etmektedir. Fakat buna rağmen Anadolu'da aşiretlerden teşekkül olmuş bir yapı bulunmaktaydı ve insanlar bunu bir kan bağı olarak görmekteydi.

Bölümün devamında aşiretlerin 1071'den Anadolu'ya nasıl geçtiği ve bu hareketli unsurun Bizans'a nasıl zarar verdiği ve onların Anadolu'yu günbegün nasıl sardığı anlatılmaktadır. Gerçekleşen haçlı seferleri, Türkiye Selçukluları ve Bizans arasındaki münasebetler, Moğol baskısı sonucu Anadolu'ya gelen milyonlarca göçebe coğrafyanın nüfus yapısını değiştirmekteydi. Bu cereyan eden olaylar çerçevesinde Bizans elinde bulunan Bitinya bölgesini korumaya çalışmaktaydı. Fakat durmaksızın batıya doğru itilen göçebe Türkler bu işi zorlaştırmaktaydı. Bizans'ın da en çok korktuğu durumlardan biri buydu.

Yazar, Osman Bey'in atalarına yönelik de söylemlerde bulunmaktadır. Osmanlıların kendilerini Moğol baskısıyla Küçük Asya'ya gelen göçebeler olarak tanıttıklarını söyler. Hatta onların kendilerini Oğuzların bir boyuna bağlı oldukları sözüne karşı 15. yüzyıl kroniklerine bakarak cevap vermeye çalışır ve böyle bir iddianın açıklanmasının zor olacağını aktarır.

Osmanlı'nın bir aşiret devleti olup olmadığını tartışmasının yanında devletin neden Osmanlı hanedanı olarak tanındığını da izah etmeye çalışmaktadır. Şöyle ki, Osman Bey'den önce varlığı bilinen Ertuğrul Bey'in neden böyle bir etkisi yoktur da Osman beyin hanedanlığı adını verecek kadar bir etkisi olmuştur. Yazar kronik ve vakayinamelerde bu sorunun cevabını aramaya çalışmıştır. Bunun en önemli cevabı Selçuklu Sultanının Osman Bey'e iktidarı simgeleyen hediyeler göndermesi ve Devletin Osman Bey zamanında buhrana düşmesi ve Osman Bey'in yeni bir oluşum gerçekleştirmiş olması olarak görülmektedir.

JHS
204

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

Osman Bey ile ortaya çıkan Osmanlı Beyliğinin gelişmesiyle birlikte göçebe unsurların özellikleri devlet içerisinde kaybolmaya başlamıştır. Şartlar Osmanlı göçebe unsurlarını yerleşikliğe geçmeye zorlamıştır. Askeri olarak atlı okçuların yerini yaya askerleri almaya başlamış ve şehirleşmeyle birlikte göçebe unsurlar taşıyan beylik sultanlığa doğru bir geçişe yönelmiştir.

Osmanlı Kanunları ve Göçebe Geleneği adlı ikinci bölümde ilk olarak Osman Bey ve onun aşiret gelenekleri üzerinden nasıl bir devlet kurduğundan bahsedilmiştir. Lakin bu özelliğin ondan sonra çok uzun sürmediği de izah edilmiştir. Beylikten sultanlığa doru giden yolda göçebeliği temsil eden unsur ve etkenler yavaş yavaş ortadan kalkar duruma gelmiştir. Daha sonraları göçebeleri nüfus yapısının en dibinde barındıracak imparatorluk yapısına geçmesiyle de devlet göçebelerin katkısını en aza indirmeyi hedefler duruma gelmiştir.

Osmanlı Devletinde kanunlar kaynağını devleti yöneten padişaktan alırdı. 16. Yüzyıldan önce padişahın “*buyurdum ki...*” tabiri daha sonraları “*söyleyeceklerim kanundur.*” söylemine dönüştü. Bu söylemler memurlar tarafında toplanıp derlenir ve kanunnamelere dönüştürülürdü. Bu kanunnamelerden ilki Fatih Kanunnamesidir. Daha sonraları başka kanunnameler düzenlenmiştir.

Düzenlenen bu kanunnamelerin göçebeler hakkında ne tür fikir verdiğine dair izlenimler anlatılmaktadır. Normalde yerli tarihçilerin çalışmasında örneğin Fatih Kanunnamesinde Yörüklerin durumları, askerlikleri ve vergileriyle ilgili bilgiler anlatılmaktadır.³ Bu kaynakta da göçerleri ilgilendiren vergiler, cezaların ve yaptırımların varlığından söz edilmiştir. Ayrıca göçerlerden sağlanan gelirlerin nasıl arttırıldığı, yerleşik unsurlara nasıl ayak uyduruldukları gibi bilgilerin kanunnamelerden sağlanabileceği söz edilmiştir.

Çalışmada Osmanlı belgelerinden edinilen bilgilerden bahsedilmiş ve göçebelerden genelde “yürük” olarak söz edildiği aktarılmıştır. Belgelerden örnekler verilerek vergileri, cemaat ve aşiret kayıtları hakkında izahatlar yapılmıştır. Osmanlıya göre göçebe hareketliliğin en büyük sebebi onların yürüklüğü idi. Onların sabit bir alanda olmamaları yüzünden vergilendirilemiyorlardı. Bu sebeple hem gelir elde edilemiyor hem de idare edilmeleri zorlaşıyordu.

Daha sonraları göçebelerin ele avuca sığmayan durumları Osmanlılar tarafından iyi karşılanmayacaktı. Osmanlılar onları bağımsızlığın ve hareketliliğin beslediği bir tehdit olarak görecekti. Osmanlıların hayal ettiği yerleşik ve şehirli halk oluşturma karşısında bir an evvel iskân edilmeleri gerekmektedir.

Onları iskân edebilmek için öncelikle güçlerini kırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda zaman zaman vergileri arttırıldı. Ayrıca bu vergilerin zamanı da değişti. İki koyun başına alınan bir akçe kuzulamadan önce toplanırken daha sonra kuzulama mevsiminden sonra toplanmaya başlandı ve daha çok vergi alındı. Bunu yanında ahıl, otlak vergisi ve cezaları da Yörükler üzerinde bir baskı oluşturuyordu. Bu durum maddi durumu iyi olan Yörükler için çok büyük bir tehdit olmasa da 60-70 koyunluk sürüsü bulunan aileler için bunaltıcı bir duruma dönüşüyordu.

Eserin üçüncü bölümün başlığı “Axylon’un At Çekeneleri” dir. At Çeken kavramı bilinse de Axylon kavramı ilk başta yabancı gibi durmaktadır. At Çekenlerin Osmanlı Devleti

³ M.Tayyip Gökbilgin, *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İşaret Yay. İstanbul, 2008. s.29-51.

zamanında Karaman Vilayeti civarlarında at yetiştiren bir Türkmen Aşireti/Cemaati⁴ olduğu bilinmektedir. Kaynaklarda da adı sık sık geçmektedir. Axylon ise kaynağa göre Tuz Gölü civarındaki geniş düzlük alandır. Bölümde Osmanlılar ve göçebeler arasındaki ilişki, Osmanlı kır yaşamı ve üretkenliği At Çekenler örneklemini üzerinden anlatılmaktadır.

Karaman'ın en büyük aşireti olarak At Çekenler gösterilmektedir. Onların yurtları olan Karaman bölgesi hayvancılık için çok ideal bir alandır. Yazar, At Çekenler hakkında Hatipoğlu, Kâtibi ve İngiliz gözlemci Hamilton'un görüşlerinden faydalanarak izahatları bulunmuştur. Hamilton'un onları iyi at yetiştiricileri ve satıcıları olduğunu söylediğini aktarmaktadır. At Çekenlerin sabit bir yerleşim yeri yoktu. Yörük olduklarından otlak alanlarına ve güzergâhlara sahiplerdi. Bu güzergâhlar o günün durumuna göre değişiklik arz edebilmekteydi. Onların yaylakları Axylon denilen bölgedeki sönmüş yanardağların yamaçlarındayken, kışları bu dağların eteklerine ve güney kısmına doğru gitmekteydiler.

1500'lü yıllarda At çekenler üç bölgede kaydolmuştu. Bunlar Eski İl, Bayburd ve Turgud idi. Onların bulunduğu coğrafya içinde mevcut bulunan otlakları ne kadar geniş olsa da zamanla daralmaya başlıyordu. Ayrıca bu göçebelerin esnek sınır alanları oluşturmaları yerleşiklerle daha fazla münasebet içerisine girmeleri onlar ile devlet arasında problem çıkarmaktaydı. Zamanla yerleri değiştirildi ve daha küçük alanlarda konup-göçmek durumunda kaldılar.

Kitapta At Çekenlerin kökenleri de araştırılmıştır. Onların kökenlerini Osmanlı defterlerinde yer almadığını izah etmiştir ve farklı kaynaklara yönelmiştir. Onlardan bir tanesi "Sultan Masalları", diğeri ise Şekari'dir. Sultan Masallar'ında onların Anadolu'ya nasıl geldiği hakkında bir hikâye, Şikari'ye ait kronikte ise bazı Karaman beylerini isimlerini At Çekenlerden geldiği aktarılmıştır.

Lindner bilgileri topladığında At çekenlerin Moğollar ile çok sıkı bir ilişkisi olduğunu söylemektedir. Onların çok büyük bir ihtimalle Moğollara at satarak geçindikleri izah edilmektedir. Turgud, Bayburd ve Moğollara at satan Eski İl ile beraber At Çekenleri oluşturdukları eserden anlaşılmaktadır. Bu Eski İl kolunun büyük bir kısmı Timur ile beraber doğuya doğru gitmiş ve diğer gruplar onların boşalttıkları yerlere gelmişlerdir.

Osmanlı defterleri Yörükler için genelde iskân, vergi, askerlik ve ceza gibi unsurlar hakkında bilgi vermektedir. Lindner de At Çekenler hakkında genelde Osmanlı belgelerinin de bu konular hakkında bilgi verdiğini anlatmaktadır. Devlet onların adamlarını, hayvanlarını, otlaklarını ve mallarını bu defterlerde listelemiştir. Zamanla bu defterlerin incelenmesi onların hayvancılıktan nasıl tarım toplumuna geçtikleri konusunda izlenim oluşmasına yardım etmiştir. Lindner'in onların göçerlikten yerleşğe geçişini Osmanlı kâtiplerinin bir başarısı olduğunu söyler ve bu durum için "Gerçekten de kalem attan üstündür" demiştir.

Eserin sonuç kısmında aslında önceki bölümlerden de anlaşılacağı üzere devletin bir aşiret yapısından uzaklaşıp, büyük bir yerleşik Müslüman topluma geçtiğini; ilk başlarda her biri birer cengâver savaşçı olan göçerlerin birer düşman gibi algılandığını, göçerlerin bir an evvel yerleştirilip ideal yerleşik unsurlara dayalı toplum yapılmasına geçilmeye çalışıldığını izah etmektedir.

⁴ Bu kaynakta At Çekenler için aşiret ibaresi kullanılmışsa da arşiv temelli yapılan bazı çalışmalarda cemaat olarak da adlandırılmışlardır. Bkz. Yusuf Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.164. Lindner "cemaat" kelimesini kullanmaktan kaçındığını ifade etmektedir. Bunun için daha çok "grup" kelimesini kullanmayı tercih etmiştir fakat tablolarda yine cemaat tabirini kullanmıştır.

JHS
206

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

Göçebelerin Osmanlıların onlara karşı tutumuna karşı ilk olarak Karamanlılara sempatiyle baktığı ve daha sonra İran devletlerine karşı yakınlık duydukları anlatılmaktadır. Bunun dışında Osmanlı Devleti'nin 1402 de Timur'a yenilmesiyle de kendilerini biraz olsun toparlanma şansı buldukları da izah edilmiştir. Osmanlı'nın tutumlarına karşı kendilerini zaman zaman başka güçlerin korumasına bırakarak Osmanlı Devleti ile mücadele etmeye çalışmışlardır. Devletin ömrü ise onları iskân etmeye ve yerleşik toplum içerisinde yerlerini almalarını sağlamakla geçmiştir.

JHS
207

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*